

Na i Vola Dusidusi ni Vaqara Cakacaka

Na i vakasala yaga kei na veika ko rawa ni
cakava mo cakacaka tale kina

Tertiary Education
Commission
Te Amorangi Mātauranga Matua

Ko ni kidavaki taucoko e na i Vola Dusidusi ni Vaqaqara Cakacaka oqo.

E vuqa era sa vakacegui mai na nodra cakacaka e na vuku ni matedewa na COVID-19. Eda donuya tiko e dua na gauna ni veisau, ka sega ni rawa ni vakadeitaki sara e dua na ka.

E kauta mai na lomaocaoca kei na nuiqawaqawa.

Keitou tu vakarau me keitou veivuke e na soli i vakasala yaga, kei na veika ko rawa ni cakava, me vukea na nomu sasaga mo rawata na ka ko gadreva.

Keitou na vakaraitaka na mataqali taledi era dau vaqara na i taukei ni cakacaka, na volai ni i tukutuku ni veika me baleti iko (CV), na kere cakacaka kei na nomu la'ki vakatarogi vei koya na i taukei ni cakacaka.

He waka eke noa

Eda duavata taucoko e na gauna oqo

Na veika me baleta na Matabose ni Vuli Torocake Te Amorangi Mātauranga Matua

Keitou vakarautaka na mataqali veivuke kei na i tukutuku e na yaga e na veitaba yabaki ni bula taucoko, me rawa kina ni ra vakatulewataka na veika me ra vulica kei na cakacaka me ra na cakava e na nodra bula.

Keitou vakarautaka na veivuke kei na veitokoni e na vuli toro cake, kei na veigaunisala ni rawa cakacaka, me ra vakarautaki vinaka kina na lewe ni vanua e Niusiladi e na veika era kila, kei na taledi me na yaga e na vo ni nodra veigauna ni bula mai muri.

Lewe ni vola

Keitou tu vakarau me keitou veivuke

8 na ka me vukei iko e na nomu sasaga	4
Na veitokoni me baleta na i tuvaki ni nomu vakasama	5
Na i tuvatuva ni ka me caka e na Vaqara cakacaka	6
Vakarautaka e dua na i tuvatuva ni vaqara cakacaka	8

1. Kila vinaka na veika me baleti iko 10

Kena i Kau	11
Kila na veika ko rawa ni cakava	11
Na i matai ni 10 na ka e kilai vakacakacaka kei na i vakarau ni cakacaka, era dau vinakata na i taukei ni cakacaka	12
Na i matai ni 5 na ka ko kila vinaka, kei na i vakarau ni nomu cakacaka	14
Na i vakaraitaki ni veika ko sa rawata	15
Na veika ko ko kilai tani duadua kina	16

2. Vakarabailevutaka na nomu vaqaraqara 18

Kena i Kau	19
Na vanua e kune kina na cakacaka	20
Mo daumaka sara e na i vakarau ni nomu veitaratara	21
Sala mo veitaratara kina	22
Vakarautaki iko e na nomu veitalanoa ni wase i tukutuku (informational interview)	23
Na kena kerei me caka na veitalanoa ni veiwasei i tukutuku	24
Na veitaro e tarogi e na gauna ni veitalanoa ni veiwasei i tukutuku	25

La'ki vakayagataka na veika ko kila e na dua na cakacaka vou	26
Vakatorocaketaka na kila ka vakacakacaka se vuli cakacaka vou	27

3. Vakatilewa ka cakava e dua na ka 28

Kena i Kau	29
Vakasotara na nomu kila ka vakacakacaka kei na cakacaka e tabaki	30
Na sala mo vakarautaka kina na nomu i vola ni kerekere	32
Na i vakasala me vukei iko e na nomu vakarautaka na kemu i tukutuku ni vaqara cakacaka	33
Na veika me tiko e na nomu CV	34
Me ra digitaki donu ko ira era rawa ni vakamacalataki iko	35
Vola se vakavouya na nomu CV	36
Nomu i vola ni kerekere	38
Na mataqali veivakatarogi me baleta na cakacaka	40
Vakavakarau ni bera na veivakatarogi	41
Na veivakatarogi	43
Na veivakatarogi me baleta na i tovo – e vakayagataki kina e dua na i vakarau ni veivakatarogi ka yacana na STAR	44
Na veivakatarogi me baleta na i tovo ka vakayagataki kina na STAR	45
Na veitaro e sega ni okati kina na nomu i tovo	46
Veika tale eso	47

8 na ka me vukei iko e na nomu sasaga

E sega ni rawarawa na ciqoma na nomu vakacegui mai na cakacaka. Me kua ni lewai iko na ka sa yaco oqo, e na vinakati mo cakava kina e dua na ka, me vakalailaitaka na nomu nuiqawaqawa.

Oqo e 8 na ka ko rawa ni cakava me vukei iko:

1. Qara veivuke kevaka ko vinakata

E macala ni ko na yalolilai ka curuoso na nomu vakasama, ni ko vakacegui mai na nomu cakacaka. Veitalanoataka kei ratou na nomu vuvale kei na nomu i tokani, se kere i vakasala mai na veisoqosoqo me vaka na:

- depression.org.nz
- mentalhealth.org.nz
- youthline.co.nz

2. Qarava totolo na veika vakailavo

Vakaqaga se veivuke cava e rawa ni solia na tabana ni Work and Income workandincome.govt.nz | 0800 559 009. Kevaka ko saumi dinau tiko ki na nomu bage, la'ki veivosakitaka rawa kei ratou e na gauna qo, e dua na i tuvatuva ni nomu sausaumi. Raica na i vakasala ni vakabula i lavo ni ko vakacegui mai na cakacaka, e na sorted.org.nz | 0800 345 123

3. Mo kila na veika me baleti iko

Lewa na ka ko via cakava – mo na qara beka e dua tale na cakacaka me tautauvata kei na cakacaka ko a qarava voli mai, me dua tani na mataqali cakacaka mo cakava, veisau na nomu vanua ni cakacaka, vuli cakacaka, vakarabailevutaka na nomu kila ka vakacakacaka se vaqara e dua na cakacaka vou. Mo kila vinaka na nomu taledi kei na veika ko sa rawata, qai raica na sala e na yaga kina e na mataqali cakacaka era tu e na gauna oqo.

4. Vakadikeva na veika e tu ko rawa ni cakava, qai saga mo vakaveikilaitaki iko kei na so tale

Dikeva na veimataqali cakacaka e vinakati vakalevu e na gauna oqo, qai vakasotara vata kei na veika ko sa kila rawa tu. Vakasamataka mo la'ki vuli tale e na dua na cakacaka vou. Vulica na veisala e tu me rawa kina ni ko veitaratara kei ira eso tale (network). Veitaratara kei ira na i taukei ni cakacaka kei ira era cakacaka e na nomu tabana, mo rawa ni kune cakacaka kina.

5. Vakarautaka na nomu CV kei na i vakamacala ni veika ko rawa ni cakava, e na internet

Vulica na sala mo vakarautaka kina na nomu CV, mo qai veiveisautaka me ganita na veika e vinakati e na veicakacaka e tabaki. Veitaratara tale ga kei ira na veitabana era dau veivakacakacakataki. Biuta e na internet na i tukutuku ni cakacaka ko rawa ni cakava e na website me vaka na LinkedIn.

6. Me rakorako na kemu i tukutuku e na sala ni veikilai e na internet (social media)

Era sa dau vakayagataka na i taukei ni cakacaka na internet, me ra vakaqarai kina ko ira era na rawa ni cakacaka e na nodra kabani, e bibi kina me maqosa na veika ko biuta tu me baleti iko.

7. Kere cakacaka se vuli cakacaka

E rawa ni ko kerea mo cakacaka e na dua na gauna lekaleka me rawa mai kina eso na i lavo, se mo vuli me vakatorocaketaki kina na i vakatagedegede ni nomu cakacaka, se mo veisautaka na nomu cakacaka.

8. Vakatotovotaka na nomu la'ki vakatarogi

Vulica eso na i vakarau vou ni ka mo cakava ni ko la'ki vakatarogi, qai vakatotovototaka na veivakatarogi. Vakarautaka rawa tu na i sulu mo dara ni ko la'ki vakatarogi.

Na veitokoni me baleta na i tuvaki ni nomu vakasama

Sa veisautaka vakatotolo sara na mate na COVID-19 na noda vuravura kei na i vakarau ni noda bula, na cakacaka kei na qito.

Kevaka ko lomaleqa se nuiqawaqawa tiko, ko sega ni sotava duadua tiko oqori. E na gauna veilecayaki eda donuya tiko qo, e dau kena i vakarau ga meda na lomaleqataka na noda bula, noda cakacaka, noda matavuvale, ira na wekada voleka, kei na veika e se bera ni yaco mai.

E bibi mo cakava e dua na ka ke vakaleqai na nomu vakasama, se na i tuvaki ni yalomu. E levu na gaunisala ni veivuke e tu vakarawarawa, kevaka ko vinakata mo vukei.

Ko via veitalanoa?

1737 e naba sega ni saumi vei kemuni na lewe i Niusiladi ko ni yalolailai, lomaleqa, nuiqawaqawa se vinakata mo ni veitalanoa kei na dua tale. **E rawa ni ko qiria se vakau i tukutuku e na naba oqori e na loma ni 24 na aua e na veisiga.**

Na website kei na naba ni talevoni yaga ka dodonu mo kila tiko

- Unite against COVID-19: covid19.govt.nz | 0800 779 997
- Ministry of Health: health.govt.nz | 0800 855 066
- Mental Health Foundation of NZ: mentalhealth.org.nz | 0800 543 354
- Depression: depression.org.nz | 0800 111 757
- Anxiety NZ Trust: anxiety.org.nz | 0800 269 4389
- All Right?: allright.org.nz
- Youthline: youthline.co.nz | 0800 376 633

Na veiporokaramu e na Wellbeing apps kei na online e-therapy

- Beating the Blues: beatingtheblues.co.nz
- Clearhead: clearhead.org.nz
- Just a Thought: justathought.co.nz
- Melon Health: melonhealth.com
- Mentemia: mentemia.com
- My Journal: myjournal.depression.org.nz

Na i tuvatuva ni ka me caka e na Vaqara cakacaka

E na vukea na nomu kune cakacaka, kevaka ko vakatovolea mo cakava na veika e so mo kilai tani taudua ga kina.

Oqo na veika ko rawa ni cakava mo kunea kina na cakacaka.

Veika ko kilai tani taudua kina

- Na veika ko kilai tani taudua kina, sa i koya na veika ko rawa ni cakava vakacakacaka ka sega ni tiko vua e dua tale, na veika ko kila, kei na veika ko vulica mai na cakacaka ko sa qarava oti, ka na rawa ni yaga vei ira na i taukei ni cakacaka.
- Mo kila na yaga ni veika ko kila e na veivanua ni cakacaka e tu e daidai.

Vakarabailevutaka na nomu vaqara

- Raica na niusipepa, na cakacaka era tabaki e na so na website, na website na careers.govt.nz, mo kila kina na cakacaka e vinakati vakalevu.
- Vakaqaga eso na mataqali cakacaka vovou kei na sala mo vakarabailevutaka kina na ka ko kila, se mo vulica eso tale na ka vou.
- Vaqara na cakacaka e via tautauvata ga kei na cakacaka ko sa cakava oti kei na veika ko vulica mai kina.
- Vakataro cakacaka vei ira ko ni veikilai, kei ira ko ni dau veitaratara vakacakacaka.

Na kemu i tukutuku e volai e na 'internet' veilawa

- Vakalewena na kemu i tukutuku e na 'website' veilawa ni vaqara cakacaka.
- Biuta na kemu i tukutuku e na LinkedIn.
- Vakarautaka na nomu CV kei na i vola ni kere cakacaka me ganita na veivanua ko via kere cakacaka kina, ka maroroya tu e na komipiuta.
- Vakalewena vakavinaka na fomu ni cakacaka e tabaki e na 'internet' veilawa.

Na kemu i rairai

- Me dau maqosa ka savasava na kemu i rairai e na veigauna.
- Veitalanoa ka vosa vakamatata, e na gauna ni nomu vakatarogi.
- Vakaitavi e na veivakatarogi e vakayacori vakavinaka.

Na vaqara cakacaka

Na i vakaraitaki ni kena vakayacori e dua na i tuvatuva ni vaqara cakacaka

Oqo ko Eliko Waitabu

Veika ko kilai tani taudua kina

- E 15 na yabaki na nona cakacaka vakamanidia ni dua na valenikana.
- Maqosa na nona veiliutaki e na vanua ni cakacaka, na kena laurai me tu taucoko na veika me vakayagataki, vakasaqa, sasamaki, volivoli, vakarautaki ni i tuvatuva ni kena vakayagataki na i lavo, wiliki ni i lavo ni oti na cakacaka, volivolitaki, vakadeitaka me vinaka taucoko na veika e volitaki, veiqaravi vei ira na gole yani ki valenikana, tuvatuva ni veika taucoko me caka, kei na kena qaravi.
- Tu vei koya na kila ka vakacacacaka ka yaga e na vanua ni cakacaka, me vaka na veivakauqeti, veiliutaki, lewai ni curuoso ni vakasama, wali ni leqa e basika, tuvatuva ni veika me caka, dikevi vakamatailalai na veika e caka.

Vakarabailevutaka na nomu vaqaqara

- E tekivu vakaqaqara e na Seek, Trade Me Jobs kei na careers.govt.nz website.
- Vakasotara vata na veivosa bibi e na cakacaka e tabaki, kei na kila ka vakacacacaka – e sega ni leqataka kevaka e sega ni taucoko sara (100%), na nona kila ka vakacacacaka e na cakacaka e vinakati.
- Vakalewe fomu e na veitabana e dau veivakacacacakataki (recruitment agency), dau tiko e na soqo e tuvai kina na veika me baleta na vaqara cakacaka kei na vakarabailevutaki ni kila ka vakacacacaka.

Na kemu i tukutuku e volai e na 'internet' veilawa

- Vaqara na kena i tukutuku e na 'internet (Google)', ka veisautaka na veika me baleti koya e na so na nona akaude e na veisala ni tabaki i tukutuku raraba, me taqomaka na kena i tukutuku.
- E veisautaka nona CV kei na i vola e sala vata kaya, me veiganiti kei na veicacacaka yadua e kerekere kina.
- E kila na vakalewena na fomu ni kere cakacaka, ka qai kerei ira na nona i tokani me ra dikeva.
- E kila na vola na i vola me sala vata kei na vola ni kere cakacaka me vakau e na meli livaliva (email).
- Sa tekivu tabaka na kena i tukutuku ni vaqara cakacaka e na internet, e na vanua ni vaqara cakacaka ni veiqaravi (hospitality) kei na nona akaude e na LinkedIn.

Na kemu i rairai

- E a taroga na tabana ni Work and Income, na veivuke e tu me baleta na i sau ni i sulu me dara e na nona la'ki vakatarogi e na dua na cakacaka.
- Savasava qai maqosa na nona i sulusulu.
- E kila na ka me cakava me baleta na vakatataro me kilai kina na veika e kila.
- E kila na i balebale ni taro e tarogi vua – e sa wilika na i tukutuku e tabaki e na careers.govt.nz website.
- Vakaraica na veitukutuku e na veivakatarogi ka sega kina na veirai mata, e na website ni careers.govt.nz.
- Vakauta na nona i vola ni vakavinavinaka ni oti na nona vakatarogi e na email.
- Vakauta tiko ga na nona i vola ni kere cakacaka – e sega ni vakauta ga vakadua.
- E sega ni yalolailai ni sega ni dua na macala ni nona kere cakacaka – e sasaga tiko ga.

Vakarautaka e dua na i tuvatuva ni vaqara cakacaka

Vakadeitaka na veika sara ga ko rawa ni cakava.

Na cava?

Me caka vakacava?

Me oti e na gauna cava?

Na veika me caka e na dua na gauna lekaleka

Qara veivuke kei na i vakasala ke ko vinakata.

- Kere veitokoni mai vei ratou na lewe ni nomu vuvale kei ira na nomu i tokani.
- Vakasamataka na veitokoni vakailavo ke mani gadrevi.
- Taura e dua na gauna mo vakasamataka kina na veika e tu e matamu.

Vakarautaka na kemu i tukutuku (CV) me veiganiti kei na veivanua yadua ko via cakacaka kina.

- Vakayagataka na i tukutuku mai na i vola oqo kei na careers.govt.nz, mo vakarautaka kina na nomu CV kei na kemu i tukutuku e na LinkedIn.
- Mo taroga na nodra nanuma na manidia se manidia ni veivanua ko sa cakacaka oti kina, na tabana ni veivakacakacakataki, se manidia e qarava tiko na veika me baleti iko (case manager).

Curu mo lewe ni dua na i lawalawa vakacakacaka era dau veitaratara vakawasoma.

- Mo kila, ka curu mo lewe ni veisoqosoqo era semati vata vakacakacaka, ka ra dau sotasota (Meetup groups) me ra veiwasei e na veika me baleta na nodra cakacaka.
- Veitaratara kei na tabana ni veivakacakacakataki e na vanua ko vakaitikotiko kina.

Vakaqara e dua na vanua mo cakacaka kina vakalekaleka ga, mo sauma kina nomu bili.

- Vakayagataki ira ko ni dau veitaratara kaya.
- Vakalewena na fomu ni kere cakacaka e tabaki e na 'internet' veilawa.

Dikeva tale na kemu i tukutuku e na sala ni veikilai e na 'internet' veilawa (social media).

- Vakaqara na yacamu e na 'Google' (sala ni vaqaqara e na internet).
- Mo raica me kua ni vakatakilai raraba na nomu akaude e na Facebook kei na Instagram.

Vakarabailevutaka na nomu vaqaqara.

- Vakasamataka mo vuli cakacaka e na dua na taba ni cakacaka vou.
- Vakaqaga na veimataqali vuli e tu me baleta na nomu cakacaka me vakatorocaketaki kina na nomu kila ka vakacakacaka, ka rawa tale ga kina e so na i vakatagedegede vou ni vuli ka vakacakacaka.
- Vakaqaga kevaka e rawa ni ko okati e na veivuke me kua ni saumi na nomu vuli, kei na veivuke vakailavo mai na Targeted Training and Apprenticeship Fund.

Veika me caka e na loma ni dua na gauna

Kere cakacaka tiko ga.

- Veiveisautaka na nomu CV me veiganiti kei na cakacaka ko kerekere kina.
- Vakayagataka vinaka na veigaunisala kece ni veikilai (network) kei na kemu i tukutuku e na LinkedIn.
- Vakalewena na fomu ni kere cakacaka e na 'internet' veilawa.

Na veika mo cakava e na veigauna ka se bera mai

Vaqara na cakacaka me tudei

- Vuli tale se vakatorocaketaka na nomu kila ka vakacakacaka
- Raica na business.govt.nz na i vakasala me baleta na tauyavutaki bisinisi.
- Raica na sorted.org.nz e na i vakasala me baleta na i tuvatuva ni veika vakailavo.
- Me kua ni cavuka na i sema ni veitaratara kei ira era rawa ni vukei iko.

E na gauna sara ga qo

Tiki ni siga

Tiki ni siga

Tiki ni siga

Tiki ni siga

Tiki ni siga

Tiki ni siga

Edaidai, ni mataka kei na veigauna se bera mai

Tiki ni siga

Na veigauna se bera mai

Tiki ni siga

Tomana tale na cakacaka ka vakaotia na veika ko a tuvana mo cakava

Na cava?

Me caka vakacava?

Me oti e na gauna cava?

Na veika me caka e na dua na gauna lekaleka

E na gauna sara ga qo

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Veika me caka e na loma ni dua na gauna

Edaidai, ni mataka kei na veigauna se bera mai

.....
.....
.....
.....
.....

Na veika mo cakava e na veigauna ka se bera mai

Na veigauna se bera mai

.....
.....
.....
.....
.....

1

**Kila vinaka na veika
me baleti iko**

Kena i Kau

Na i wasewase oqo e na vukei iko mo kila vinaka na veika me baleti iko, kei na veika e na rawa ni ko yaga kina vei ira na i taukei ni cakacaka.

Ko na kila na veika ko rawa ni cakava, na veika ko sa rawata oti, kei na veika ko rawa ni cakava, mo duidui kina mai vei ira eso tale e na vanua ni cakacaka.

Raica na
careers.govt.nz

Kila na veika ko rawa ni cakava

Na kila ka vakacakacaka e rawa mai na cakacaka ko sa cakava oti, kei na veika ko sotava e na nomu bula. Ni umani vata taucoko na veika ko kila, na kila ka vakacakacaka kei na veika vakaoqori, e yavutaki kina na kemu duidui mai vei ira tale eso.

Kevaka sa veisau na nomu cakacaka, e bibi mo kila vinaka na veika taucoko sara ko rawa ni cakava me rawa ni ko la'kii vakayagataka e na nomu cakacaka vou.

Na kila ka vakacakacaka era gadreva na i taukei ni cakacaka, e wili kina na:

1. **Maqosa ni kena caka na ka** – na kila ka vakacakacaka me veiganiti kei na cakacaka, me vaka na cakacaka vakanasi, ko ira na dau caka 'software' ni komipiuta, se na laiseni ni draivataki lori ni usa i yaya lelevu ka vinakati tiko vakalevu e na gauna oqo.
2. **Na veika ko kila ka rawa ni ko vakacakacakataki kina, se na i vakarau ni nomu cakacaka** – na kila ka vakacakacaka ko na kauta tiko e na veivanua taucoko ko cakacaka kina, me vaka na kena wali na leqa e basika, na veiliutaki, kei na i vakarau ni nomu veiqaravi.

Na i matai ni 10 na ka e kilai vakacakacaka kei na i vakarau ni cakacaka, era dau vinakata na i taukei ni cakacaka

Dikeva na veika ko kila kei na i vakarau ni nomu cakacaka, e na nomu vakalewena vakaoti na veika e tabaki koto qo e ra. Ko rawa ni vakayagataka na i vakaraitaki e na vanua ni cakacaka se taudaku ni cakacaka.

1. Na i vakarau ni nomu cakacaka

- Nomu nuitaki
- Nomu saumi taro e na i vakarau ni nomu cakacaka e na vanua ni cakacaka
- Mo qarava na nomu cakacaka e na nomu dina taucoko
- Me toka sara e cake na i vakatagedegede ni nomu cakacaka

Na veigauna au sa vakayagataka kina na kila ka vakacakacaka oqo

.....

.....

.....

2. Maqosa ni veivosaki

- Matata vinaka ka malumu na veivosaki kei ira na tani e na vanua era dui tu kina, ka duidui na vanua era dui cavutu mai kina
- Na soli vakasama e na veika e yaga, kei na ciqomi ni veika e vakaraitaki lesu mai
- Soli i vakasala yaga e na bose e dau caka
- Vakaraitaki ni nomu nanuma

.....

.....

.....

.....

3. Gugumatua kei na mamakutu

- Vakaraitaka ni taleitaka dina na i soqosoqo kei na veika e qarava
- Kilai vinaka na tabana ni cakacaka
- Vakaraitaka ni ko via qarava na cakacaka e na nomu i gu taucoko (100%)

.....

.....

.....

4. Na vakasama ni vakadidike kei na vakalelewa

- Kumuna qai dikeva vinaka na i tukutuku mai na veivanua duidui era kau mai kina
- Kila na i vakarau ni veika e caka kei na veivanua era caka kina, me matata kina na i yaloyalo taucoko ni veika e yaco
- Kila vinaka na veivakasama se vakatutu e dau basika

.....

.....

.....

5. Wali ni leqa

- Na vakarabailevutaki ni rai kei na vakasama, e na basika na kena i tinitini
- E na kune na i wali ni leqa kevaka e dikevi na i tukutuku taucoko, ka tarogi na taro e veiganiti
- Vakatulawa vakavuku mai na veika sa kilai rawa

.....

.....

.....

Na veigauna au sa vakayagataka kina na kila ka vakacakacaka oqo

6. Cakacaka vata

- E na vakaoti na i tavi me qaravi vakailawalwa, ni veitalanoataki ka vakarautaki na kena i tuvatuva
- Vakarautaka na i tuvatuva ni i wali era rawa ni tokona ka duavata kina na vo ni nomu timi
- Na wasei ni veika ko kila, kei na veika ko kena dau kina, vei ira eso tale

.....

.....

.....

7. Matau e na veimaliwai

- Na nomu rawa ni cakacaka vata kei ira e duidui sara na i vakarau ni nodra susugi, me vaka na i nodra i tovo vakavanua, tagane se yalewa kei na nodra yabaki ni bula
- Kauwaitaka na i vakarau ni yalodra kei na nodra rai ko ira na tani, ka ciqoma e na yalovinaka kei na vakarokoroko
- Matata vua na i balebale ni veika e dau yaco ka sega ni tukuni
- Rawa ni walia vinaka na veileqa e basika

.....

.....

.....

.....

8. Maqosa ni veivolavolai

- Me donu na i tuvatuva ni matanivola ni veika e volai, i vakatakilakila ni wasewasei ni veivosa e na i yatuvosa me vaka na , . ? , kei na i tuvatuva ni vosa e na dua na i yatu vosa
- Dikeva ka vakadodonutaka na ka ko vola
- Maqosa e na i tautau ni vosa kei na i vakarau ni volavola, me ganiti koya e na la'ki wilika

.....

.....

.....

9. Lewai koya vakaikoya

- Qarava ga vakataki iko na i tavi e tu mo qarava, ka kere veivuke e na gauna ko gadreva kina
- Dau vaqara tiko ga na veisala taucoko e tu me tomani tiko ga kina na vuli ka
- Yalodei e na sasaga me wali na veika ko bolei kina
- Veiraurau na ka e caka e na vanua ni cakacaka kei na bula

.....

.....

.....

.....

10. Tekivutaki ni veika me caka

- Na nomu dau vukei ira eso tale e na taudaku ni nomu i tavi, ka wili kina na veika ko dau cakava ka sega ni okati e na cakacaka ko lesi kina
- Dau vakatekivuna na veika eso – ka cakava na veika me rawa ga kina na veika e gadrevi
- Maqosa ni vakayagataka nona vakasama – dau vakasamataka na veika me caka me rawa ni wali kina na ka e basika
- Vakatekivuna na veisau ka kuria na yaga ni veika e caka, ni vakayagataki na veivakasama vovou

.....

.....

.....

.....

Na i matai ni 5 na ka ko kila vinaka, kei na i vakarau ni nomu cakacaka

Kerea nodra veivuke na lewe ni nomu vuvale kei ira na nomu i tokani mo kila kina na 5 na ka ko kila vinaka kei na i vakarau ni nomu cakacaka.

1

2

3

4

5

Na i vakaraitaki ni veika ko sa rawata

Na veika ko sa rawata, e vakadinadinataka vei ira na i taukei ni cakacaka na veika ko rawa ni cakava, kei na i vakarau ni nomu cakacaka.

E dodonu me:

- matata
- veiganiti kei na cakacaka ko vaqara tiko
- dua na ka ko se qai rawata ga.

Vakaraitaka na i vakadinadina ni veika ko sa rawata.

Me vaka na:

- I cocovi ni Tamata Cakacaka ni dua na Vula (Employee of the Month)
- 98 na pasede na ka e rawati e na veiqaravi raraba e na loma ni yabaki 2019.

Na cava e a rawati, kei na vuna e bibi kina? Na cava sara mada ko rawata?

Vakatovolea ogo e na i (matai ni 5) ni nomu kila ka vakacakacaka kei na i vakarau ni nomu cakacaka taucoko.

Na veika e rawati

Na cava sara mada e bibi kina na veika ko rawata, kei na cava ko sa rui marautaka kina?

Na kila ka vakacakacaka cava ko vakayagataka?

Na veika ko kilai tani duadua kina

Na kemu yaga ko kilai taudua kina, sa i koya na ka mo vakaraitaka vei ira na i taukei ni cakacaka, ni ko duatani kina mai vei ira eso tale.

E umani vata kina na:

1. Nomu kila ka vakacakacaka, na veika ko sa rawata kei na nomu taledi. Na cava e rawarawa na nomu cakava, me vaka na vosa e matadra na lewe vuqa, na vuli, na vakarorogo kei na veivosaki kei ira na tani?
2. Na veika era vaqara tiko na i taukei ni cakacaka – na kila ka vakacakacaka, maqosa ni i vakarau ni cakacaka, veimaliwai kei ira na vo ni lewe ni cakacaka.
3. Na sala ko rawa ni vakaitavi kina – na cava soti ko dau taleitaka vakalevu sara mo cakava? Na veisau vinaka cava ko na kauta ki na i tutu se i soqosoqo? Na cava e dau vakauqeti iko?

Kena i vakaraitaki

Na i vakaraitaki ni veika e kilai tani duadua kina ko Elik, ka vu mai na nona kila ka vakacakacaka kei na veika e sotava e na nona bula.

1

Na cava soti au vinaka kina

- Veitalanoa kei na noqu vakarogoci ira eso tale
- Dei na yaloqu ni basika e so na ka, se me vakatototaki eso na ka
- Vakayagataka vakavinaka na gauna
- Walia na leqa e basika

2

Na veika e vaqara tiko na i taukei ni cakacaka

- Maqosa ni veitalanoa kei na veiqaravi
- Raica rawa na leqa e basika, walia vakatotolo ka vakadodonu tale ga
- Veiqaravi oti vakamanidia ni valenikana
- Daumaka na nona i vakarau ni cakacaka vata kei ira na nona i tokani

3

Na sala au rawa ni veivuke kina

- Daumaka na i vakarau ni nona vakauqeti ira na cakacaka e valenikuro me totolo na nodra veiqaravi
- Rawa ni walia e vica vata na leqa e na dua na gauna lekaleka
- Veimaliwai vinaka kei na lewe ni nona timi kei ira me ra qaravi
- Kauwaitaka me vinaka tu ga na i vakatagedegede ni veika e vakarautaki me ra marautaka na gole yani ki valenikana

Vola na veika ko kilai tani duadua kina, e na vanua e vakarautaki toka e ra.

<p>1</p> <p>Na cava soti au vinaka kina</p>	<p>2</p> <p>Na veika e vaqara tiko na i taukei ni cakacaka</p>	<p>3</p> <p>Na sala au rawa ni veivuke kina</p>
--	---	--

Na i vakamacala ni veika ko kilai tani duadua kina

Ni ko sa kila vinaka na veika ko rawa ni cakava, vakatovolea mo vola e dua na i vakamacala lekaleka me vakamatatataki kina na veika ko rawa ni cakava, ko kilai tani duadua ga kina.

Kena i vakaraitaki

Nodra vakaliuci ko ira era qaravi, kei na nomu rawa ni vakauqeti ira era cakacaka me ra vakarautaka na mataqali kakana e uasivi sara. Dau marautaka na vakauqeti ira na tamata cakacaka, walia na leqa e basika, kei na vakarautaki ni kakana me daumaka sara. E noqu isausau kei na inaki mera gugulecava dredre na mai kana eke na kakana kei na veiqaravi era vakila.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2

Vakarabailevutaka na nomu vaqaqara

Kena i Kau

E na vakaraitaki e na i wasewase oqo:

- na veisala ni qara cakacaka
- na veikilai kei na veitalanoa ni qara i tukutuku kei na dua e cakacaka e na kabani ko via cakacaka kina, mo semati rawa kina kei ira na i taukei ni cakacaka
- na vaqara cakacaka vou
- na vuli, veitabana ni vuli e tu kei na vakatorocaketaki ni kila ka vakacakacaka.

Na i vakaraitaki ni cakacaka vaka i Vukevuke ni Qaravi Bula (Health Care Assistant) e tu e na careers.govt.nz

Health Care Assistant
Kaiāwhina Tapuhi/Kaimahi Atawhai

Alternative titles for this job

Health care assistants support nurses and care for people in private homes, hospitals, general practices or rest homes.

Pay
Health care assistants usually earn **\$19-\$25 per hour**
Source: DHBs, NZ Nurses Org and MSD, 2019

Job opportunities
Chances of getting a job as a health care assistant are good due to increasing demand for their services.

Length of training
1-2 years of training usually required.

Industry
Health

Vocational Pathways [More](#)

- Social and community services

Na vanua e kune kina na cakacaka

Vaqara cakacaka:

- e na nodra 'website' veilawa na veitabana ni veivakacakacakataki kei na 'website' veilawa e tabaki kina na cakacaka e gadrevi me vakatawani
- e na 'website' ni matanitu, matabose ni koro, kei na i soqosoqo ni veitabana vakacakacaka
- e na sala ni vekilai e na 'internet' veilawa
- e na veivola ni i tukutuku vakacakacaka ni veikabani
- e na veitabana ni veivakacakacakataki
- vei ira na nomu i tokani kei na lewe ni nomu vuvale
- na veisoqo e vakaraitaki kina na veimataqali cakacaka e tu.

Na veivanua ni cakacaka e sega ni vakaraitaki raraba

Kua ni yalana na nomu vaqara cakacaka e na 'website' veilawa e tabaki kina na veicakacaka era lala tu, se na nodra 'website' veilawa na veitabana era dau veivakacakacakataki. E 70 na pasede ni cakacaka, era vakatawani ni ra vakayagataka na i taukei ni cakacaka na nodra i sema ni veitaratara vakacakacaka kei na nodra veikilai.

30 na pasede ni cakacaka e tabaki raraba

Sala era dau vaqara cakacaka kina eso

- Veisoliyaka wavoki na nodra CV
- Vakalewena na veicakacaka e tabaki tu e na 'internet' veilawa, sala ni veikilai e na 'internet' veilawa, se e na niusiveva
- La'ki vakatataro e na veitabana ni veivakacakacakataki

E 70 na pasede ni cakacaka e tu e sega ni tabaki raraba

Na sala era dau vinakata na i taukei ni cakacaka, me ra kune kina ko ira me ra vakacakacakataki vou

- Veitaratara kei ira era veikilai vakacakacaka, se ko ira era dau veimaliwai e na taudaku ni cakacaka
- Mai vei ira era sa cakacaka rawa tiko e na nodra kabani
- Ni ra vakadikeva na kedra i vakamacala eso e na 'internet' veilawa

Vaqara na mataqali cakacaka e vinakati vakalevu:

careers.govt.nz/jobs-database

Mo daumaka sara e na i vakarau ni nomu veitaratara

E vunitaki tu e 70 na pasede na cakacaka ko rawa ni kerekere kina, e bibi kina mo kila vinaka na veisala ni veitaratara e tu. Ko ira ko rawa ni veitaratara kaya:

Ko ira au kilai ira vinaka

Ko ira keimami cakacaka vata e liu, manidia ni cakacaka, wekamu, i tokani kei ira na nodra i tokani.

Kerea me ra vakatakilai iko qai semati iko vei dua e na vanua ni cakacaka ko ya

Ko ira au sega ni kila vakavinaka seu sotavi ira vakalekaleka ga, ka ra na rawa ni veivuke

Me vakataki ira na dau veivakavulici, ira era sureti me ra mai vakaitavi e na vosa, ira na noqu i tokani vakavuli, kei ira au sotava e na veitaratara vakalewe ni vanua vakaitikotiko.

Ni oti ga na nomuni sota, sema totolo sara kei na nodra LinkedIn e na 'internet' veilawa

Ko ira au sega ni kila

Ko ira era cakacaka tiko e na gauna qo e na cakacaka e na ganiti au vinaka, kena i soqosoqo se mataqali cakacaka e qaravi kina.

Dau vakawilika e so na i vakamacala e na 'internet' veilawa, vakatataro, ka vakarautaka e dua na veitalanoa ni veiwasei tukutuku

Ko ira ko ni rawa ni veitaratara kaya e na veigauna mai muri

Ko ira au rawa ni vukea

Tovolea mo cakacaka me kua ni saumi se cakacaka vakagauna ga, me vakarabailevutaka na sala ni nomu veitaratara.

Sala mo veitaratara kina

Ko na rawa ni kila na veicakacaka e sega ni vakatakilai raraba, mai na nomu veitaratara kei ira tale e so.

E levu na sala ni veitaratara:

- tukuna vei ira na nomu i tokani kei ira na wekamu ni ko vaqara cakacaka tiko
- lakova na nodra sotasota se soqo, era dau vakarautaka na veikabani
- semati iko ki na veisoqosoqo e na sala ni veikilai e na 'internet' veilawa
- curu ki na dua na i soqosoqo vakacakacaka ni mataqali cakacaka ko cakava
- lakova na veisoqo vakacakacaka
- veiqiriyaki ki na veisoqosoqo ka taroga kevaka e lala tu e so na cakacaka
- sureti ira na manidia ni HR ki na dua na bilo kofi
- veitalanoa kei na dua na manidia mo drau veiwasei i tukutuku.

Vakarautaka me daumaka sara, na kemu i tukutuku ko vinakata me kilai raraba (marketing script)

Na i tukutuku me kilai raraba oqo, e sala ni kena vakaraitaki na veika ko kila vakacakacaka, kei na ka ko vaqara tiko e na cakacaka ko via cakava.

Kemu i tukutuku lekaleka

Ni dua e taroga, "Na cava sara mada ko cakava?" ko na sauma vakacava?

E tolu na ka mo nanuma:

1. Mo sauma e na loma ni 30 na sekodi se lekaleka cake.
2. Nomu kila vakacakacaka (se na veika e na rawa ni ko yaga kina vua na i taukei ni cakacaka) me matata vinaka.
3. Mo kila tiko eso na i sausau me rawa.

Kemu i tukutuku lekaleka

Na yacaqu ko:

Au dau:

Au sa (levu ni yabaki ni cakacaka):

Au vaqara tiko e dua na sala vou me rawa kina ni:

Au vinakata vakalevu me'u cakacaka e na tabana ni:

Raica na careers.govt.nz e na i vakasala me baleta na veitaratara:

careers.govt.nz/articles/network-into-a-job-with-the-perfect-elevator-pitch

Vakarautaki iko e na nomu veitalanoa ni wase i tukutuku (informational interview)

Na veitalanoa ni wase i tukutuku e gauna vinaka mo veitalanoataka kina kei na i taukei ni cakacaka ena veika me baleta na nona i soqosoqo, kei na veika e vinakati vua e dua me vakacakacakataki.

E gauna vinaka oqo mo vakaqaga kina na veimataqali cakacaka ko rawa ni cakava, kei na nomu kila na taledi e gadrevi mo rawa ni cakacaka kina e na kabani oqori.

1. Lokuci na gauna me caka kina na veitalanoa

Eso era na taleitaka cake me ra veitalanoa e na talevoni, ka sega soti na nodra sota kei iko. Vakarautaka rawa tu eso na taro de ra mani via veitalanoa kei iko e na gauna ko qiri yani kina.

2. Sala mo torovi ira kina

Vakauta vua na nomu kerekere e na meli livaliva se LinkedIn. Vakamacalataki iko vua kei na vu ni nomu vinakata mo drau sota.

3. Ni bera na sota se veitalanoa e na talevoni

Cakava taumada nomu vakadidike me baleta na i soqosoqo kei na mataqali cakacaka e qarava. Tovelea me levu sara na ka mo kila me yaga e na gauna ni veivosaki. Taroga na taro mo na kila kina na katuba e dola tu kei na i tavi me qaravi e na loma ni i soqosoqo.

4. Ni ko sa la'ki sota kei ratou

- Me rakorako ka veiganiti na nomu i sulusulu ki na bese.
- Vakavinavinakataka na nodratou solia na nodratou gauna mo dou la'ki sota.
- Tukuna ga eso na ka me baleti iko kei na vanua ko tauyavu mai kina, me kua ni matailalai sara.
- Taroga se cava na balavu ni gauna ko dou rawa ni veitalanoa kina. Kua ni lako sivita na gauna oqori. Ke mani sivia na gauna e lavaki, kerea nodratou veivakadonui me tomani tiko ga na veitalanoa.
- Taroga ke rawa ni ko vola na veika e veivosakitaki.
- Ni sa oti na nomudou veitalanoa, vakavinavinakataki ratou tale e na nodratou solia na nodratou gauna mo dou veitalanoa.

5. Oti na veitalanoa

- Ni oti sara ga na nomudou veitalanoa, vola na veika e ratou dui tukuna.
- Vakauta vei ratou e na meli livaliva se LinkedIn e dua na nomu i vola ni vakavinavinaka.
- Kevaka ko sa kunea e dua na cakacaka, se ko sa digia e dua tale na cakacaka e na vuku ni nomudou veitalanoa, vakaraitaka vei ratou e na meli livaliva.

Sarava:

Veitalanoa ni veiwasei i tukutuku: Na sala me rawa kina

youtu.be/CXZDTDBLKRE

Na kena kerei me caka na veitalanoa ni veiwasei i tukutuku

Na veitalanoa ni veiwasei i tukutuku e rawa ni vukei iko e na nomu veitaratara kei ira na i taukei ni cakacaka, mo rawa ni kila kina se ganiti iko mo cakacaka vei ira.

Sabolo ni veisureti e na dua na veitalanoa ni veiwasei i tukutuku e vakau yani e na meli livaliva ni LinkedIn:

Ni bula vinaka, na yacaqu ko Eliko Waitabu.

Au a wilika tiko na kemu i vola tukutuku e na LinkedIn, au taleitaka sara ni'u raica na rabailevu ni veika ko kila me baleta na cicivaki bisinisi ni valenikana. Sa 15 na yabaki na noqu cakacaka tiko vakamanidia ni veivalenikana e Wellington.

Au vinakata me daru veitalanoataka na veika ko sa cakava oti.

E rawa beka ni daru veitalanoataka vakatitobu na veika oqo? Au kila ni ko dau osooso vakalevu, ia au na marautaka sara kevaka ko rawa ni solia vei au e 20 na miniti me daru veitalanoa kina.

Loloma levu
Eliko

Na veitaro e tarogi e na gauna ni veitalanoa ni veiwasei i tukutuku

Oqo e vica na taro e dau vakauqeti ira eso, me ra veitalanoataka na veika me baleta na cakacaka kei na ka era rawa ni cakava.

Na i tavi

- E rawa ni ko tukuna vei au eso tale na ka me baleta na _____ i wasewase e na _____ (loma ni tauni)?
- Ko rawata vakacava nomu i lesilesi oqori?
- Na cava beka ko dau cakava rawa e na dua na siga?
- E dua beka na ka era na kurabuitaka eso tale me baleta na nomu cakacaka?
- Kevaka ko rawa ni veisautaka e dua na ka me baleta na nomu cakacaka, ko na vinakata?
- Na cava na i tukutuku kei koya se qai vakacakacakataki wale ga oqo e na tabana ni noqu cakacaka?

Mataqali cakacaka

- Na cava e sa yaco tiko e na veitabana vakacakacaka e Niusiladi? E tubu se lutu tiko?
- Na kila ka vakacakacaka cava era vaqara tiko na i taukei ni cakacaka e na mataqali cakacaka oqo?
- Ko kila beka kevaka era lewe levu na vaqara cakacaka tiko e na tabana oqo?
- Ko kila beka e dua tale e na vinakata me keirau veitalanoa? E rawa beka ni ko vakaveivakilitaki au e na meli livaliva vei koya?

Toso ni tamata yadua

- E tu beka eso na mataqali kila ka vakacakacaka se cakacaka e sega tiko ni rawa ni vakatawani?
- Dua nomuni nanuma me baleta na ka me'u cakava me'u vakacakacakataki kina e na tabana oqo?
- Na mataqali vuli cava e na yaga?
- Na kila ka vakacakacaka cava ko vaqara tiko?
- Na sala ni veitaratara cava ko nanuma me'u curu kina?

Vakuria e ra eso tale na taro ko via taroga:

La'ki vakayagataka na veika ko kila e na dua na cakacaka vou

E tarai iko vakabibi na nomu vakacegui mai na cakacaka, ka vinakati mo kunea totolo e dua na cakacaka me rawa ni saumi kina na nomu bili.

E vinakati e na gauna sara ga oqo, mo dikeva vakavinaka na veika ko rawa ni cakava kei na veicakacaka e tu, me rawa ni ko cakacaka tale e na gauna totolo duadua.

Ia, e gauna vinaka sara tale ga mo vakasamataka kina na veika ko dau taleitaka ka vakamareqeta. De gauna vinaka tale ga oqo mo dikeva taucoko kina na veika ko kila vakacakacaka, ka vagolea ki na dua na cakacaka vou.

Eso na taro mo tarogi iko kina:

- 1 Na cava sara mada au gadreva meu rawata e na veigauna mai muri?
E vei beka na vanua au na tu kina ni oti e dua na yabaki se lima na yabaki mai oqo?
.....
- 2 E tu beka e dua na ka au a vinakata tu mai vakadede me'u cakava?
.....
- 3 E na vinaka cake beka me'u vakatorocaketaka na noqu kila ka e na cakacaka au cakava tiko oqo, se me'u vulica na veika me baleta e dua na cakacaka vou?
.....
- 4 E tu beka eso na cakacaka au rawa ni qarava vakalekaleka ga, me i kabakaba ni noqu rawata na cakacaka au dau vinakata tu me'u cakava?
.....
- 5 Ko cei keirau rawa ni veitalanoataka na mataqali cakacaka era tu?
.....

Vakatorocaketaka na kila ka vakacakacaka se vuli cakacaka vou

Na vakatorocaketaki ni kila ka vakacakacaka kei na vuli cakacaka vou e na vakarawarawataka na kune cakacaka.

E tu na veimataqali vuli e rawa ni caka, na vuli leleka me i vakadinadina ga, na vuli vakacakacaka kei na vuli me rawa kina na koro.

Na vakatorocaketaki ni kila ka vakacakacaka

E cakacaka e na tabana ni tara vale ko Tomu

E vaqara na mataqali vuli e tu me caka, me vakatorocaketaki kina na i vakatagedegede ni nona kila vakacakacaka

E la'ki vuli cakacaka

E cakacaka e na tabana ni livaliva

Vuli tale

Ko Maia e cakacaka e na tabana ni sara vanua

E vaqara na mataqali vuli cava e tu e na koronivuli ni vuli torocake e na vanua e vakaitikotiko kina

E la'ki curu me vuli nasi

E cakacaka vakanasi me veiqaravi e na veitikotiko

Vaqara na veika me baleta na vuli kei na vuli cakacaka:

careers.govt.nz/plan-your-career/find-out-about-study-and-training-options

3

Vakatulewa ka cakava e dua na ka

Kena i Kau

Ko na raica e na i wasewase qo:

- na i dusidusi me baleta na kena saumi vakaivola na cakacaka e tabaki raraba
- na sala ni kere cakacaka e na 'internet'
- i vakasala me baleta na volai ni CV kei na i vola me sala vata kaya
- na vakavakarau ki na veivakatarogi me baleta na cakacaka
- na veika mo cakava e na nomu tuvana na veika mo cakava.

"Kua ni soro koso, toso tiko ga ki liu. Ko na sotava na veika e na rawa ni vakataotaka na nomu sasaga. Mo sasaga tiko ga, me kua ni lutu na i vakarau ni nomu sasaga, ka cakacaka tiko ga vakaukauwa."

David Letele (Brown Buttabean)
Dau Veivacu qai Dauveivakavulici

Vakasotara na nomu kila ka vakacakacaka kei na cakacaka e tabaki

Vaqara na mataqali cakacaka ko via cakava, qai vakamura na veika e tabaki koto qo e ra.

1

Wilika na i vakamacala ni cakacaka e tabaki, qai makataka na kila ka vakacakacaka e vinakati kina, kei na i vakarau ni veiqaravi e vinakata na i taukei ni cakacaka

Kena i vakaraitaki:

- daumaka e na veivolavolai kei na veivosaki
- dau veitokoni ka cakacaka vata kei ira na nona i tokani vakacakacaka
- dau dikeva vinaka na veika e yaco tiko, ka walia na veileqa e basika
- vakayagataki ni gauna
- kila vinaka na vakayagataki ni veiyaya ni cakacaka
- toka e cake na i vakatagedegede ni kila na vakayagataki komipiuta
- dau qarava vinaka na i tavi, veitalia na veileqa e basika
- gugumatua ka dau vakayagataka na nona vakasama
- uasivi sara e na i vakatagedegede ni veiqaravi.

2

Mo cakava tale ga oqori e na i vakamacala ni cakacaka (job description) se tamata e vinakati (ke tiko e dua)

E na okati tale ga kina eso tale na i tukutuku me baleta na veika e gadreva na i taukei ni cakacaka e na i tavi me qaravi.

3

Raica na careers.govt.nz

Vaqara cakacaka e na vanua ni vaqaqara. E na tukuni e na i vakamacala ni cakacaka e tabaki, na veitaledi taucoko sara e gadrevi kina, na kila ka vakacakacaka, na rawa ka vakavuli kei na veika sa cakava oti ko koya e via cakacaka kina. E na vukea na kena kilai eso tale na taledi.

E dodonu mo sa kila taucoko sara mai na nomu vakadidike, na veitaledi e gadrevi, na i vakarau ni cakacaka kei na kila ka vakacakacaka e gadrevi e na cakacaka e tabaki.

I vakasala: Kua ni leqataka kevaka e sega ni tu taucoko vei iko na kila ka vakacakacaka e gadrevi

Vakauta na nomu i vola kerekere ni cakacaka ke sa tu vei iko e levu na kila ka vakacakacaka e gadrevi e na cakacaka e tabaki mai.

4**Vakadikeva na veika me baleta na i soqosoqo**

- Vaqara na i tukutuku me baleta na veika e bulia se qarava na i soqosoqo, na i naki ni nodratou veiqaravi, kei na veika tale eso mo kilai ratou kina vakavinaka. E rawa ni ko vaqarava e na vanua e tabaki kina na kedra i tukutuku e na nodra website, se veitalanoa kei ira ko ni veikilai.
- Vola toka eso na vosa se i yatuvosa e tabaki e na veivanua oqori. Mo qai nanuma tiko e na gauna ko vakasamataka tiko kina na veika mo vola e na nomu CV, kei na i vola me sala vata kaya.

5**Vola na veika ko kila vakacakacaka kei na veika ko sa cakava oti, ka veisotari vata kei na veika e gadrevi e na cakacaka e tabaki oqo**

- Na kila ka vakacakacaka kei na veika e sotavi e na cakacaka sa qaravi oti, ka veisotari vata kei na veika e vinakati e na cakacaka e tabaki. Vola yadudua na veika ko kila vakacakacaka, ka rawa ni vakayagataki e na veicakacaka e tu.
- Vakasamataka na sala me semati vata kina na nomu i vakarau ni cakacaka kei na i sausau ko gadreva, kei na veika e gadreva na i soqosoqo.

6**Vakarautaka eso na i vakadinadina kei na i vakarataki ni nomu kila ka vakacakacaka kei na veika ko sa cakava oti, ka veisotari vinaka kei na cakacaka**

Vola e so na i vakaraitaki ni nomu vakayagataka na nomu kila ka vakacakacaka, me veisotari kei na kila ka vakacakacaka e gadrevi e na cakacaka e tabaki. Vola veitaravi na veika ko sa rawata, ka vakaraitaka na nomu dau vakayagataka vakavinaka na nomu kila ka vakacakacaka.

Ko sa rawa ni vola na nomu CV kei na i vola me sala vata kaya, me vakatabakiduataki kina na veika e vinakata na i taukei ni cakacaka, e na i tavi me la'ki qaravi.

Ka dina:

Era osooso na i taukei ni cakacaka

Me vakaraitaki vakamatata e na nomu CV kei na i vola e sala vata kaya, ni ko sotava vakavoleka sara na veika e ratou gadreva.

Kua ni vakayagataka e dua ga na CV kei na i vola e sala vata kaya, e na veivanua taucoko ko kere cakacaka kina. E na rawa ni ko kacivi mo la'ki vakatarogi e na vuku ni cakacaka, kevaka ko vakasotara vata na nomu i vola ni kerekere kei na mataqali cakacaka yadua ko kerekere kina.

Na sala mo vakarautaka kina na nomu i vola ni kerekere

Kerea na mataqali cakacaka me veisotari vakavoleka kei na veika ko kila, kei na i vakatagedegede ni vuli ko rawata.

- Mo vakavakarau vinaka ni bera ni ko vakauta na nomu i vola ni kerekere.
- Na nomu meli livaliva me vaka na meli livaliva ni cakacaka se dua na bisinisi.
- Muria vakavoleka na i dusidusi ni veika e vinakati me caka e na i vola ni kerekere.
- Kerea e dua me dikeva na nomu CV kei na i vola me sala vata kaya na nomu fomu ni kerekere.
- E na vanua e toka kina na ulutaga (subject) e na nomu meli livaliva, mo biuta kina na yaca ni i tutu vakacakacaka ko kerea.
- Raica me volai tale tiko ga na yacamu kei na naba ni nomu talevoni e na i vola ko vakauta e na nomu meli livaliva.
- Vakauta na nomu CV me PDF.
- Me biu na yacamu e na yaca ni PDF (filename) ni CV, ni bera ni ko vakauta.

Na i vakaraitaki ni meli livaliva me tiki ni nomu kerekere:

Kivei: HR@anywhere.co.nz

Ulutaga: Vola ni kere cakacaka nei Eliko Waitabu ki na i tutu ni cakacaka vakamanidia ni valenikana na Wubsay (Wubsay Restaurant Manager)

Kivei _____ (yaca i koya ko volavola kina)

Ulutaga: Tutu Vakamanidia ni Valenikana na Wubsay

Au sa cakacaka oti vakamanidia ni valenikana e na loma ni 15 na yabaki sa oti, ka'u vulica mai kina e levu sara na ka vakacakacaka e na kena i vakatagedegede e cake sara, kei na kila ka raraba. E na noqu i vola ka sala vata tiko yani oqo kei na noqu CV, e vakaraitaki kina na vu ni noqu nanuma ni ganiti au vinaka na cakacaka vakamanidia e na <yaca ni soqosoqo>, kei na sala e na yaga kina vei kemudou na veika au kila vakacakacaka, kei na veika au sa vakayacora oti mai e na noqu cakacaka voli.

Au sa vakauta tiko yani qo na noqu CV, kei na noqu i vola ni kerekere me baleta na i tutu ka volai koto e cake, ka tabaki e na Seek, e na i ka 20 ni Me, 2020.

Au nuitaka ni ko dou na qai veitaratara lesu mai kei au.

Vinaka
Eliko Waitabu
Naba ni talevoni 033 333 333
elikiw@hmail.com

I vakasala:

Kerea ka qai vola na i Vakamacala ni Cakacaka (Job Description (JD))

Maroroya tiko me na vukeyi iko e na nomu vakamura tiko na veicakacaka taucoko ko kerekere kina, kei na nomu vakavakarau ki na nomu vakatarogi e na cakacaka.

I vakasala:

Kevaka e sega ni dua na nomu komipiuta e vaka internet

Lako ki na vale ni wili vola se vanua ni veiqaravi vei ira na lewe ni vanua, mo la'ki vakadidike kina, ka vakauta na nomu i vola kerekere ni cakacaka.

Na i vakasala me vukei iko e na nomu vakarautaka na kemu i tukutuku ni vaqara cakacaka

Ni ko vakarautaka tiko na kemu i vola tukutuku ni vaqara cakacaka e na 'internet' veilawa (online profile) e bibi mo vakasamataka ni vaka ga na nomu vakarautaka na nomu CV.

E rawa ni ko biuta na kemu i tukutuku e na 'website' veilawa ni i soqosoqo ni cakacaka, 'website' veilawa ni Work and Income, nomu 'website' veilawa, se na LinkedIn. Era dau dikeva e na veigauna na i taukei ni cakacaka kei ira na i soqosoqo era dau veivakacakakataki, mera vaqara tamata cakacaka.

E sivia e 540 na milioni e tu na veika me baleti ira e na LinkedIn – e sala ni veitaratara e na 'internet' veilawa e wasea na nomu kila ka vakacakacaka vei ira na veisoqosoqo vakacakacaka, kei na veibisinisi.

Na LinkedIn, e vaka ga na nomu CV e na 'internet' veilawa kei na 'Facebook' volamata.

Me cakacaka e na vukumu na kemu i tukutuku e na 'internet' veilawa:

- Mo vakaliuca e na kemu i vola tukutuku, na veika ko rawa ni cakava.
- Tuvana na veika ko sa cakava oti, na veika me baleta na nomu vuli kei na nomu kila ka vakacakacaka.
- Mo vola tale ga na sala me ra rawa ni veitaratara mai kina kei iko, kei na nomu i tikotiko.
- Biuta kina e dua na i taba maqosa ni matamu (headshot).
- Vakayagataka na veivosa e vakaraitaka vakavinaka na veika ko kila vakacaka, me ulutaga ni i tukutuku me baleti iko.
- Raica vinaka na ka ko vola me kua ni cala na i tuvatuva ni matanivola e na vosa yadua, kei na veika tale eso.
- Vakayagataka e dua na meli livaliva e rairai vakana meli livaliva ni cakacaka, me vaka na maia.johnson@website.com.
- Kevaka ko via bulia e dua na yaca, me rogo matau.
- Vakavouya e na veigauna na kemu i vola tukutuku.
- Veitaratara kei ira eso tale – vakayararataki ira me ra taleitaka na kemu i tukutuku, se vakau i tukutuku vei ira na tani.

Vaqara eso tale na ka:

Na sala mo kilai tani kina e na LinkedIn

careers.govt.nz/articles/how-to-stand-out-on-linkedin

Na veika me tiko e na nomu CV

Vakalekalekataka ga na nomu CV, me tukuni ga na veika vinaka kei na i tukutuku bibi me baleti iko.

1

Ni bera ni ko tekivu volavola

- Vakasamataka na mataqali kila ka vakacakacaka kei na veika ko vulica mai na nomu cakacaka taumada, ka vakasotara vata kei na i vakamacala ni cakacaka e tabaki. Kua ni guilecava na veika ko dau qarava e na taudaku ni bula vakacakacaka. Tukuna eso na kena i vakaraitaki.
- Dikeva eso na CV, mo vulica mai kina na kena tuvani, na mataqali vosa e vakayagataki, kei na sala e rawa ni veivakauqeti kina vei ira na i taukei ni cakacaka, na kemu i tukutuku.

2

Mo vakasamataka mada ke ko i taukei ni cakacaka

E 10 ga na sekodi e soli vei iko mo vakauqeti koya kina na i taukei ni cakacaka, me tomana tiko ga na nona wilika na nomu CV. E na laulau sara na nomu CV kevaka ko vakabibitaka na veika e vakasaqara tiko ko i taukei ni cakacaka. Me kua soti ni balavu na nomu CV, me vakaraitaki ga kina na cakacaka ko sa cakava oti, kei na nomu kila ka vakacakaca.

Tolu na taro bibi mo taroga:

1. **Ke dua e wilika vakatotolo na noqu CV, e na nanuma beka ni 'Vakavure vakasama na CV oqo'?**
Era na digitaka ga na i taukei ni cakacaka e rua se tolu na CV mai na i binibini CV era taura. Era na rawa ni sauma lesu na CV e matata ka tuvai vakavinaka, ka na sega soti kevaka era balavu ka bosoki vata taucoko tu ga na ka e volai.
2. **Ni ra sa wilika taucoko na nomu CV, era na tukuna beka 'E tu vei koya oqo na kila ka vakacakacaka e gadrevi'?**
Era dau vaqara na i taukei ni cakacaka e dua e veisotari vinaka na veika e kila, kei na veika e gadrevi e na cakacaka. Dau veisautaka na nomu CV, ka vakabibitaka na veika e veiganiti kei na cakacaka ko kerea tiko.
3. **Ni ra sa digitaka oti e vica na CV me ra qai dikeva tale, era na nanuma 'E na yaga me keitou sota kei koya oqo'?**
Era na dau vakasamataka tiko na i taukei ni cakacaka na veika ko na rawa ni solia vei ira. Vakaraitaka vei ira na tani na ka ko kilai kina, kei na veika ko rawa ni cakava e na i vakatagedegede e uasivi sara.

3

Kerea eso tale me ra wilika na nomu CV.

E bibi mo kerea e dua me dikeva na nomu CV, me raica ni vakaibalebale ka tuvani vakavinaka, ka sega na cala e na kedra tuvai na matanivola e na veivosa yadua, ka donu vinaka na i tuvatuva ni veivosa e vakayagataki.

Raica mada na sala ni neitou vola CV (CV Builder tool):

careers.govt.nz/tools/cv-builder

Me ra digitaki donu ko ira era rawa ni vakamacalataki iko

Era dau kerea na i taukei ni cakacaka mo solia e rua (se sivia) na yaca ni tamata (referee) era rawa ni veitaratara kaya, me ra kila mai kina na veika ko kila vakacakacaka, ka raica tale ga kevaka ko na rawa ni sema vinaka ki na nodra i soqosoqo.

Digitaki ira era nuitaki ka kilai vakacakacaka, ka rawa ni ra vakaraitaka na veika me baleta na nomu cakacaka kei na nomu i vakarau ni cakacaka, me rawarawa tale ga na veitaratara kei ira. Veitaratara taumada kei ira ni bera ni ko solia na yacadra.

Ko ira e daumaka sara mo digitaka:

Nomu manidia, i liuliu ni nomu timi, i liuliu vakacakacaka se CEO

Ko ira era vinaka tale ga:

Na manidia ni dua na cakacaka e qaravi, e dua ko a qarava, se ko koya ko dau la'ki tukuni iko vua se solia vua na nomu i tukutuku

Ko ira era rawa tale ga ni vakayagataki:

Dua na dau veivakavulici e na qito, i liuliu e na nomudou yasayasa, dua ko a vei qaravi kina, se dua e a vakavulici iko

Vola se vakavouya na nomu CV

I Vakasala

Vola e cake sara na yacamu kei na sala ni veitaratara kei iko. (E sega ni gadrevi mo vola oqo e na i tekitekivu ni draunipepa yadua.)

- Vola e ra sara na naba ni draunipepa.
- Me volai vakamatata na veilutaga yadua. Oqo na veika ko rawa ni cakava: vakayagataka na matanivola buto (**bold**), vakalevutaka, rokataka, me veirauti toka na veiyawaki ni veivosas.

Na i naki ni i wasewase oqo me vesuka na vakasama nei koya e wilika. Kevaka e sega, era na sega ni tomana na nodra wilika.

- Vakayagataka na veivosas e vakamacalataki kina na kila vakacakacaka e tabaki.
- Qo e dua wale ga na i vakaraitaki ni kena volai e dua na ka e kilai vakacakacaka. Mo okata e vica tale na kila ka vakacakacaka, me vaka na matau ni veivosaki, wali ni leqa e basika, veiqaravi kei na cakacaka vata vakailawalawa.

Na i naki ni i wasewase oqo me vakaraitaka ni sa tu vei iko na kila ka mo cakava na cakacaka oqo.

- Ko na vinakata me vakaoqo na vakasama nei koya na i taukei ni cakacaka 'E rawa ni cakava ko koya oqo na cakacaka, au vinakata me sa soli vua na cakacaka'.
- Dikeva vakabibi na i tavi e vinakati me qaravi. Vakabibitaka na veisala ko muria me vukea na kabani me veiqaravi vakavinaka.
- Kevaka sa rui balavu na i tukutuku ni veika ko sa cakava oti, vakaraitaka ga na ka ko se qai cakava e na dua na lekaleka se qai oti, se i tavi e veiganiti e na cakacaka.

Na i volavolai ni CV kei na ka me volai

Eliki Waitabu

1234 Chelsea Road, Lower Hutt, 5010

Meli livaliva: elikiw@hmail.com

Naba ni talevoni: 033 333 333

LinkedIn: [linkedin.com/in/elikiw3333](https://www.linkedin.com/in/elikiw3333)

Kila ka kei na i vakarau ni cakacaka e vakabibitaki

Maqosa ni veiliutaki

- 15 na yabaki ni cakacaka vakamanidia kei na nodra tuberi ko ira era cakacaka e na valenikuro e vakarauta toka ga na kena levu
- Walia vinaka na veileqa e basika qai tuvana na veika me caka, me tarova na kena rawa ni yaco e dua na leqa
- Totolo ka dei na yalona e na nona veimaliwai kei ira na dui mata tamata

Na i tukutuku ni cakacaka sa qaravi oti

Manidia ni Valenikana

2015 – 2020

Cafe LaFairy, Wellington

- Qarava na i tuvatuva ni cakacaka, veituberi kei na nodra vakacakacakataki e lewe 20 e valenikuro kei ira na veiqaravi e valenikana
- Raica me taucoko na i vakatagedegede ni veiqaravi e caka, ka walia na na veika era kudruvaka na gole yani
- Vakarautaka na i tuvatuva ni kena vakayagataki na i lavo, lewa ka otataka na veika me vakayagataki e valenikana
- Tosoya cake na veika e rawa vakailavo e na veisiga e na 25 na pasede e na dua na yabaki
- Tosoya sobu e na 30 na pasede na nodra dau veiveisautaki ko ira na cakacaka ni oti na yabaki 2017

Na i tukutuku ni cakacaka sa qaravi oti (kena i kuri)

Manidia ni Valenikana
Freepav Cafe

2005 – 2015

- Liutaka e lewe 8 na cakacaka e valenikuro kei ira na veiqaravi e valenikana
- Qarava na veika vakailavo, na kena vakayagataki na veika e tu, kei na sala ni sausaumi e valenikana
- Vakauqeta na nodra vuli na lewe ni cakacaka, ka mani tubu kina ki na 98 na pasede na totoka ni veiqaravi mai na 2006-2015
- Tekivuna e dua na i tuvatuva ni kena dikevi na i vakatagedegede ni ka e vakarautaki, ka vakavinakataki e na 25 na pasede na i vakarau ni veiqaravi

Na i tukutuku ni veika vakavuli

NZ Diploma in Hospitality Management
Service IQ, Wellington

2010

Na veika ko dau taleitaka

- Veitau cici
- Kirikiti

Ko ira me ra vakamacalataki iko (Referees)

Me qai soli na yacadra ko ira me ra na vakamacalataki iko, ke gadrevi

Se

Moana Ngata

I Taukei ni Valenikana
Cafe LaFairy, Wellington
Naba ni talevoni: 044 444 4444
Meli livaliva: mngata@hmail.com

Nish Ahuja

I Taukei ni Valenikana
Freepav Cafe, Wellington
Naba ni talevoni: 055 555 5555
Meli livaliva: nisha@hmail.com

I Vakasala

Na sala ni kena tuvai na i wasewase oqo e wili kina na:

- Volai e na matanivola buto na yaca ni cakacaka, qai volai e rukuna na yaca ni kabani kei na veika me caka.
- Me liu na cakacaka ko se qai cakava oti ga.

Na i wasewase cava me liu – tukutuku ni cakacaka se i tukutuku ni vuli? Vakasamataka na i wasewase cava ko se qai vakayacora ga, ka veiganiti kei na mataqali cakacaka ko vaqara tiko.

E vakatau vei iko ke ko via vola na i wasewase oqo. Ko na vakaraitaka kina na veika ko dau via cakava e na taudaku ni gauna ni cakacaka.

- E rawa ni ko okata kina na veika ko dau taleitaka, na veika ko dau via cakava, cakacaka sega ni saumi se cakava na veika me yaga vei ira na lewe ni vanua raraba.
- Vakaraitaka vakamatata na veiwasewase yadua.

E dodonu me ratou tukuna vei iko na i taukei ni cakacaka na gauna e ratou na veitaratara kina kei ira era na vakamacalataki iko. E vakavuqa na nodra qai via veitaratara ga kei ira ni dou sa sota oti.

- Kevaka ko sega ni biuta e na nomu CV na yacadra ko ira me ra tukuna na veika me baleti iko, mo qai solia ga vua na i taukei ni cakacaka e na gauna e kerea kina.
- Me ra digitaki vakavinaka ko ira me ra na vakamacalataka na kemu i tukutuku. Vakaraitaka vei ira na mataqali cakacaka ko kerea tiko, me rawa kina ni ra vakarautaka na kemu i tukutuku me veisotari kei na cakacaka ko kerea.

Nomu i vola ni kerekere

Veika me tukuni kina

Sala me ra veitaratara mai kina vei iko

Tuvana vakaoqo na ka ko vola:

- yacamu taucoko
- nomu i tikotiko
- nomu meli livaliva
- nomu naba ni talevoni
- na yaca ni vanua ni veitaratara kei iko e na LinkedIn.

Tiki ni siga

Vakacuruma tale ga na tiki ni siga ko vakauta kina na nomu ivola.

Sala ni veitaratara kei ratou

Tuvana vakaoqo na ka ko vola:

- na yacana
- nona i tutu se i lesilesi vakacakacaka
- na yaca ni soqosoqo kei na vanua e tiko kina.

Ko koya mo na veitaratara kaya

Cavuta na yacana kevaka e rawa. Veitaratara kei na i soqosoqo mo taroga kina. Kevaka ko sega ni kunea rawa na yacana, vola ga vakaoqo: "Kivei manidia ni veivakacakacakataki" se "Dear hiring manager".

Na vu ni kena volai na i vola

- Me ulutaga na yaca taucoko ni cakacaka kei na naba ni cakacaka (reference number).
- Tukuna ni ko kerea tiko mo tauri vakacakacaka e na cakacaka e lala tiko, kei na vanua ko rogoca mai kina.

Na vu ni nomu gadreva mo taura na i tutu oqo e na i soqosoqo, kei na veika ko kila me baleta na i soqosoqo

- Vakaraitaka na nomu marau me kilai kina ni ko sa vakasamataka vinaka na cakacaka, kei na vuni nomu via cakacaka vei ratou.
- Tukuna eso na veika vinaka me baleta na i soqosoqo, me vaka na veika e kilai kina, na veika e ratou cakava tiko, kei na veika e ratou sa rawata.
- Nanuma tiko ni bibi cake na veika ko rawa ni cakava vei ratou, ka sega ni ka e rawa ni ratou cakava vei iko.

Kena i volavolai sa vakarautaki oti tu

Eliki Waitabu
1234 Chelsea Road
Lower Hutt 5010
Meli livaliva: elikiw@hmail.com
Naba ni talevoni: 033 333 333
LinkedIn: linkedin.com/in/elikiw3333

25 Me 2020

Jane Smith
HR Manager
Wubsay Franchises
PO Box 1234
Wellington, 6011

Kivei Jane

Ulutaga: Manidia ni Valenikana na Wubsay

Au volavola tiko yani oqo me'u kerea na i tutu Vakamanidia ni Valenikana e na Wubsay Wellington City, me vaka e tabaki e na 'Seek'. Sa vakau tale tiko ga yani oqo na noqu CV me tokona na noqu kerekere.

Au taleitaka na i tovo e vakamareqeti e Wubsay, me vaka na yalodina, na uasivi ni i vakatagedegede ni veiqaravi kei na veika e vakarautaki. Au dau vinakata me toka tale e cake na i vakatagedegede ni veiqaravi e caka vei ira era la'ki kana yani, ka raica me ratou vakarautaka na noqu timi na kakana totoka sara, me salavata kei na veiqaravi e uasivi sara.

E rabailevu sara na veika au kila rawa mai na noqu cakacaka Vakamanidia ni Vale n kana e na veivale ni kana kilai, me vaka na Cafe LaFairy kei na Freepav, Wellington. E na gauna au taura tu kina na veitutu oqori, au liutaka kina e dua na timi ni cakacaka e valenikuro, kei ira na veiqaravi e na valenikana, me ra vakayacora na i vakarau ni veiqaravi uasivi duadua, vei ira era qaravi. E noqu i tavi tale ga na tuvana na kena wasewasei na i lavo me vakayagataki, raica me tiko taucoko na veika e gadrevi me vakayagataki, na veituberi kei na nodra digitaki ko ira me ra cakacaka.

E na loma ni gauna au a cakacaka tiko kina e na vale ni kana na Cafe LaFairy, e toso cake e na 25 na pasede na tubu e rawa, ka lutu sobu e na 30 na pasede na nodra dau veisautaki ko ira era cakacaka.

Au dau vakabibitaka na sala me'u vuli tiko ga kina, ka vakavinakataka tiko ga na i vakarau ni noqu cakacaka. Au lewe ni i soqosoqo na 'Restaurant Association of NZ' kei na 'Restaurant Manager Association'. Au taleitaka me'u dau kila na veika vovou e basika e na tabana ni veiqaravi vei ira na lewe ni vanua, ka'u dau tiko e na kena bose e na veimacawa rua.

Au sa marautaka dina na cakacaka oqo e Wubsay, ka'u vakabauta ni'u na rawa ni yaga e na kena tomani tiko ga na i vakatagedegede ni veiqaravi, kei na veitokoni e na veika e dau vakamareqeti vaka lewe ni timi.

Vinaka vakalevu na nomudou vakasamataka noqu i vola ni kerekere. Au nuitaka ni dou na qai veitaratara lesu mai kei au.

Vinaka
Eliki Waitabu

Veika me tukuni kina

Na veika ko na kauta ki na i lesilesi oqo

- Vakabibitaka ni veisotari vinaka na nomu kila ka vakacakacaka kei na veika e vinakati e na cakacaka.
- Vakamacalataka umauma tu ga na veika ko kila vinaka me baleta na i yaya ni cakacaka, na kila ka vakacakacaka ko taukena ka na rawa ni vakayagataki e na i tavi me qaravi.
- Na i tovo vinaka ko vakaraitaka, na i sausau ko gadreva mo rawata, kei na nomu dau gumatuataka ka makututaka na cakacaka.

Na kena i tinitini

- Kevaka ko kerea e dua na cakacaka me vakatawani, vakavinavinakataka ni ratou vakasamataka na nomu i vola ni kerekere.
- Kevaka ko volavola tiko mo kerea ke rawa ni ko veivosakitaka na nomu kerekere, tukuna tale ga ni ko na via veitalanoataka e na talevoni.

Vakacavari ni nomu i vola

- Mo kua ni tinia na nomu i vola me vaka ko volavola tiko vua e dua na nomu i tokani, me veidokai na kena i tinitini. Vola na i matai kei na i otioti ni yacamu, qai saine e delana, vakavo ga ke ko vakauta e na 'internet' veilawa na nomu i vola.

Dikeva na neitou i vakaraitakini i vola vakaoqo:

careers.govt.nz/job-hunting/cvs-and-cover-letters/templates

Na mataqali veivakatarogi me baleta na cakacaka

Kevaka e gadreva na i taukei ni cakacaka mo drau la'ki veitalanoa, sa vakadeitaka oti tu ko koya ni tu vei iko na kila ka vakacakacaka me rawa kina ni ko qarava na cakacaka. Na veitalanoa kei na i taukei ni cakacaka, e solia vei iko na gauna mo vakaraitaka kina vua, ni ko rawa ni cakacaka vakavinaka vata kei ratou na nona timi.

Na veitalanoa vakaveirai mata

E na veitalanoa vakaveirai mata, sa tekivu sara ga na nomu dikevi mai na gauna e raici iko kina na i taukei ni cakacaka.

Ni ko vakamacalataki iko vei ira era veivakatarogi:

- Raica na yaloka ni matadra, mata dredredre, qai tukuna na i matai kei na i otioti ni yacamu.
- Qarauna na nomu i vukivuki – me veiraurau na veika ko tukuna kei na nomu i vukivuki. Kena i vakaraitaki: kevaka ko tukuna ni ko ciqoma na vakasama vovou, e na rawa ni ratou sega ni vakabauti iko ke laurai ni ko roqo liga tu ga se veilatai na yavamu ni ko dabe tiko.

E bibi tale ga na nomu i sulusulu – raica me veiganiti na ka ko dara kei na cakacaka ko kerea tiko.

Na veivakatarogi e na komipiuta

Na ka bibi duadua mo nanuma tiko me baleta na veivakatarogi vakaoqo, sa i koya na kena dau rogo levu sara na veirorogo taucoko e vakavolivoliti iko. E na rawa ni vakaleqa na nomu vakatarogi kei na nomu rawata na cakacaka.

- Raica me kua ni dua na ka e leqa tu e na veika e na vakayagataki – mo kila na porokaramu mo vakayagataka kei na kena i vakavakayagataki, me kaukauwa vinaka na i sema ki na 'internet' veilawa, me tawa vinaka tu na batiri ni nomu komipiuta, se semati vakalivaliva ka vakawaqari.
- E bibi sara tale ga na kemu i rairai. Ni ko veitarogi e na komipiuta mo kua ni dara na i sulu loaloa, vulavula, se volavolai – e vinaka na roka karakarawa buto.
- Digitaka na vanua e sega soti ni levu na kena i ukuuku – me kua na i iloilo se i taba – vagalalataka mai na rumu na veika e na rawa ni vakalatilati e na veivosaki, ka wili kina na manumanu, ira na gone, kei ira era vakaitikotiko vata kei iko!

Na veika ko na vakatovolei kina e na veivakatarogi

Eso na i soqosoqo era dau vinakata me caka na veitarogi e yalani na kena gauna, me vaka na caka fika, se veitarogi e na veika me volai.

- Vaqara e na 'internet' veilawa na mataqali veitarogi vakoqo mo vakatovotototaka.
- Vakaraitaka taumada vei koya e veivakatarogi ke ko sotava tiko e dua na i tuvaki ni bula ka na vakadredretaka na nomu cakava na veitarogi e yalani na kena gauna.
- Wilika vakavinaka na i dusidusi. Tuvana na veika mo cakava e na loma ni gauna e soli.
- Mo taro ke sega ni matata vei iko e dua na ka.
- Dikeva lesu na veika ko sa vola ni sa oti na gauna.

Vakavakarau ni bera na veivakatarogi

E bibi sara na vakavakarau ni na yaga vakalevu tale ga e na gauna ni veitalanoa kei na nomu vakaraitaka na veika me baleti iko.

Mo dikeva e vica na ka oqo mo kila kina ke ko sa vakavakarau vinaka.

1 Vaqara na veika me baleta na kabani se i soqosoqo

Na cava na vuna?

- E na dei na nomu saumi taro ni ko kila vinaka na veika e dau qarava na i soqosoqo.
- E na marau ko koya e veivakatarogi ke ko vakaraitaka ni ko kila vinaka na veika e dau caka e na nodratou i soqosoqo.
- Ko na vakadeitaka kina ke ko duavata kei na i vakarau ni cakacaka kei na lawa ni kabani.
- E na rawa kina ni ko vakasamataka eso na taro mo taroga vua na i taukei ni cakacaka.

Me caka vakacava?

- Ke dua na nodratou 'website' veilawa na kabani, saga mo raica.
- Vola e vica na ka ko via kila me baleta na kabani, me vaka na i tukutuku me baleta na i sau ni cakacaka.
- Vakasamataki ira ko ni dau veitaratara kaya. Ko kila beka e dua e se cakacaka tiko kina, se sa cakacaka oti kina?
- Kevaka ko veikilai kei na dua e cakacaka tiko e na tabana ko ya, taroga vua se cava e ratou dau cakava.

2 Dikeva tale na i vakamacala ni cakacaka e tabaki, na nomu CV kei na i vola me salavata kaya, vakatovototaka eso na taro ni veivakatarogi qai vakarautaka ga nomu taro

Na cava na vuna?

- Vakayagataka na i vakamacala ni cakacaka e tabaki, mo vakasamataka kina na mataqali taro e na rawa ni taroga na i taukei ni cakacaka.
- Mo kila na mataqali kila ka vakacakacaka ko via vakabibitaka e na gauna ni nomu vakatarogi, me matata vinaka tale ga na sala me vakayagataki kina na ka ko kila e na cakacaka me qaravi.
- E na rawa ni ko tarogi e na gauna sa oti kina na nomu vakatarogi ke tu eso na taro ko via taroga.

Me caka vakacava?

- Vakasamataka ni ko i taukei ni cakacaka. Na taro cava soti ko na taroga? E rawa ni ko vakayagataka na veitaro e dau tarogi wasoma, ka volai tiko ni vakarau cava na i vola qo, kei na 'careers.govt.nz', me vukei iko.
- Vola na i sau ni veitaro oqori mo rawa ni vakasamataka kina eso na i vakaraitaki vinaka.
- Vakatotototaka e na domo levu na nomu i sau ni taro, ka kerea e dua me rogoca. Se katona na nomu i sau ni taro, ka qai rogoca malua. Raica me matata na nomu i sau ni taro ka me rogoci vinaka, me bulabula tale ga na rorogo ni domomu. E na so na gauna, e dau totolo na noda vosa ni da rere.
- Vakarautaka eso na taro ko via taroga me baleta na cakacaka, se na i soqosoqo.

Vakavakarau ni bera na veivakatarogi (kena i kuri)

3

Vakarautaka na ka mo dara kei na nomu i lakolako ki na veivakatarogi

Na cava na vuna?

- E na sega ni i vakaraitaki vinaka vua na i taukei ni cakacaka, na nomu bera yani ki na veivakatarogi.
- E na rawa ni ko nuiqawaqawataka na nomu vakatotolo tiko, ka na rawa ni vakaleqa na nomu vakatarogi.

Me caka vakacava?

- Digia e dua na i sulu e maqosa, savasava ka yayani vakavinaka, me veiganiti kei na veivakatarogi.
- Vaqara mo kila na vanua e na caka kina na veivakatarogi, ka vakaraica na sala mo yaco kina ki kea.
- Kevaka mo vodo basi se sitima ni vanua, mo kila na gauna e na lako kina ki kea. Mo biubiu totolo de mani yaco e dua na ka e gaunisala me vakabera na nomu i lakolako.
- Kevaka e rawa, lako ki na vanua ko na la'ki vakatarogi kina ni bera na kena siga, me rawa ni ko kila na vanua e tiko kina, kei na balavu ni gauna e na taura na nomu lako.

4

Me matata vinaka vei iko na veika e dau caka e na veivakatarogi

Na cava na vuna?

- E na so na veidigitaki e caka, e dau dabeci kina na veitarogi, na vosa e matadra eso tale, soli i tukutuku e vakarautaki vakaiwasewase, se soli eso tale na i tavi me qaravi.
- E bibi kina mo kila taumada kevaka e na lewe dua ga e vakatarogi iko, se ratou na lewe vica e ratou na vakatarogi iko.

Me caka vakacava?

- Kevaka e se sega ni soli vei iko na i vakamacala me baleta na veivakatarogi, veitaratara kei na i soqosoqo ka taroga vua na i taukei ni cakacaka na veika me baleta na veivakatarogi.
- Kevaka e ratou na lewe vica me ratou na vakatarogi iko, veitaratara kei ratou yadua. Sauma na taro yadua vei koya e taroga, ia mo kauwaitaki ratou tale ga na kena vo.

Na veivakatarogi

Daumaka, ko sa na la'ki vakatarogi! Oqo e vica na i vakasala me toso vakavinaka kina na nomu vakatarogi.

- Rogoca vakavinaka na veitaro e tarogi vei iko, ka vakayagataka na taro yadua me sala ni nomu vakaraitaka na veika ko kila vakacacaka.
- E dau kena i vakarau me kua ni lailai sobu mai na 30 na sekodji, ka me kua ni sivia na rua na miniti na balavu ni i sau ni taro yadua. Me lekaleka ga qai saumi vakadodonu na taro e tarogi.
- Kevaka e sega ni matata vei iko na taro, wawa vakalailai. E rawa ni ko kaya: "Isa. E taro vinaka dina oqori – me'u se tei vakasamataka mada." Kevaka e sega ni matata vei iko na taro, e rawa ni ko tukuna, "E rawa beka ni veisautaki vakalailai na taro?"
- E tu na lawa me baleta na veivakatarogi e yacana na 40-60: 40 na pasede ni gauna me vosa kina ko koya e veivakatarogi, 60 na pasede na gauna mo vosa kina.

Na i matai ni veitaro e dau tarogi kei na kedra saumi

E dau i tekitekivu ni veivakatarogi e dua vei ira na taro e koto oqo e ra.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Na cava na vu ni nomu tiko eke edaidai? 2. Na cava na vu ni nomu kerea mai na cakacaka qo? 3. Na cava ko rawa ni yaga kina e na cakacaka oqo? 4. Na cava ko sa cakava oti mai, ka na rawa ni yaga e na cakacaka oqo? 	<p>Na i naki ni taro qo mo vakaraitaka kina na nomu vuku, rai vakatitobu, kei na veika ko kila me baleta na cakacaka. Vakaraitaka na veika qo e na nomu i sau ni taro:</p> <ul style="list-style-type: none"> • na nomu rai me baleta na cakacaka • na veika ko raica ni gadrevi e na cakacaka • eso na ka me baleti iko kei na veika ko rawa ni dau cakava vakavinaka • i vakamacala lekaleka ni tolu na tikina qo.
<ol style="list-style-type: none"> 5. Tukuna mai vei au na veika me baleti iko. 6. Na cava soti na i sausau ko gadreva mo rawata? 	<ul style="list-style-type: none"> • Vakasamataka na veika e na vinakata na i taukei ni cakacaka me kila baleti iko, kei na i sausau ko gadreva mo rawata, me salavata kei na i tavi me qaravi. Vakaraitaka eso na ka ko dau cakava vakavinaka sara, ka vakamacalataka na kedra i sema ki na cakacaka.

Ni oti na veivakatarogi

Vakarautaka eso na taro ko vinakata me ratou sauma vei iko koi ratou na veivakatarogi tiko. Ena rawa ni ra sa saumi e na gauna ni veivakatarogi. Ko rawa ni qai tukuna, "Au a via taroga eso na taro, ia, dou sa sauma vei au e na gauna ni veivakatarogi."

- Vakadeitaka na nomu taleitaka na veika ko sa rogoca, kei na nomu vinakata vakalevu mo digitaki mo cakava na cakacaka.
- Vaqaqa na veika tale me caka ni sa oti na veivakatarogi.
- Nanuma tiko mo vakauta e na meli livaliva e dua na nomu i vola ni vakavinavinaka vei ratou yadua na veivakatarogi, ni oti na veivakatarogi.
- Vakadeitaka ni sa tiko vei ratou na veivakatarogi, na yacadra kei na sala ni veitaratara kei ira me ra solia na i tukutuku me baleti iko.

Sala ni veivakatarogi e vakayacori vakalevu

E duidui na sala e taurivaki e na veivakatarogi yadua, ka duidui tale ga vakalailai na veika e tarogi kina.

- **Na i tovo:** na veika ko cakava ni basika e dua na leqa e na vanua ni cakacaka.
- **Sega ni okati e na i tovo:** e vakabibitaka na nomu i vakarau, na i sausau ko via rawata, na veika e dau vakauqeti iko, kei na veika e vakaraitaki me baleta na ka ko dau cakava vakavinaka sara kei na nomu malumalumu.

Na veivakatarogi me baleta na i tovo – e vakayagataki kina e dua na i vakarau ni veivakatarogi ka yacana na STAR

E dau vakayagataki na STAR e na veivakatarogi me baleta na i tovo.

E vakabibitaki e na veitaro na veika me baleta na nomu veiqaravi e na vanua ko a cakacaka kina e liu. Era dau vakayagataka na i taukei ni cakacaka na mataqali veivakatarogi vakaoqo, me ra kila kina na veika e sa cakava oti kei na i vakarau ni nona cakacaka ko koya e kerekere. Oqo e dua na kena i vakaraitaki:

“Tukuna mada vei au na gauna e kudruraka kina na kakana e kania, e dua e la’ki kana yani. Ko walia vakacava na kudru oqori? Na cava e qai yaco kina?”

S

Na ka e yaco (Situation)

Vakamacalataka na veika e yaco vei iko

E dua e mai kudruraka ni sa rui buta sivia na kena kakana, ka qai dede na kena vakarautaki. E cudru sara ga vakalevu ni sa bera e na vanua e dodonu me lako kina.

T

Na i Tavi (Task)

Vakamacalataka na i tavi mo vakaotia

Me vaka ni’u manidia, e noqu i tavi me’u veitalanoa kei koya e kudruraka na veiqaravi, ka saga me’u vakacegui koya.

A

Na ka ko cakava (Action)

Vakamacalataka na veika taucoko sara ko cakava me wali kina na kudru

Na i matai ni ka au a cakava, sa i koya na noqu vakarorogo vakavinaka vei koya, ka taroga eso na taro me rawa kina ni’u kila vakavinaka na ka e kudruraki, me’u kua kina ni calata e dua na ka. Au qai kere veivosoti vua, ka taroga kevaka e vinakata me vakarautaki tale e dua na i vakarau kakana, se me soli lesu vua na nona i lavo.

R

Na ka e yaco (Result)

Vakamacalataka na ka e qai yaco ni oti na ka ko cakava

“E kena i balebale ni...”

“E vakavuna na kena...”

“Me rawa ni...”

“Na kena vinaka...”

“Keitou rawata na tubu baleta...”

“Na kena yaga...”

E marau vakalevu kina ko koya, baleta ni kila ni rogoci ka ciqomi na nona kudru. E taura lesu na i sau ni kakana. Keirau qai veivosaki kei koya e a vakarautaka na kakana. E tukuna ni na lesu tale yani ki na valenikana; e qai lesu dina yani.

Na veivakatarogi me baleta na i tovo ka vakayagataki kina na STAR

Vakayagataka na i tuvatuva ni STAR, ka saga mo sauma e vica na taro ogo me vukea na nomu vakavakarau e na nomu la'ki vakatarogi.

- Vakamacalataka na gauna ko a veisautaka kina na i vakarau ni nomu veivosaki, me veiganiti kei koya ko drau a veivosaki tiko.
- Tukuna vei au na i vakaraitaki ni dua na gauna, e a dredre kina na nomudrau veivosaki kei na dua ko drau cakacaka vata. Na cava ko qai cakava kina? Na cava e qai yaco?
- Na mataqali i tukutuku cava se vakatutu cava ko sa bau vola oti? Na cava ko cakava mo vakadeitaka kina ni donu na kena gauna, ka donu vinaka tale ga na ka ko vola?
- Vakamacalataka e dua na ka e yaco, ka vakavuna na nomu lomaleqa ka curu oso na nomu vakasama. Na cava ko qai cakava kina?
- Tukuna mada vei au e dua na gauna ko saga kina mo walia e dua na veidre se duidui ni vakasama e basika.
- Tukuna mada vei au e dua na gauna ko veisautaka kina vakatotolo na nomu rai mo ciqoma na veisau.
- Tukuna vei au e dua na i vakaraitaki ni veiqaravi vinaka ko vakayacora.
- Vakamacalataka e dua na gauna e sega soti ni vinaka kina na ka e vakaraitaka e dua e la'ki kana yani. Ko qai walia vakacava? Na cava e qai yaco?
- Tukuna mada vei au e dua na gauna e gadrevi kina mo wasewasea vakavinaka na nomu gauna, me rawa kina ni ko vakaotia na nomu cakacaka. Na cava ko qai cakava?
- Tukuna mada e dua na i vakaraitaki ni nomu dau walia na veileqa e basika.
- Tukuna mai vei au e dua na ka e a yaco, ko a bolei dina kina. Na cava ko a qai cakava e na bolebole oqori? Na cava e duidui kina na ka ko cakava mai na ka era cakava na tani?
- Tukuna mada mai vei au e dua na i vakaraitaki ni nomu a vakaitavi kei na nomu timi e na dua na cakacaka e qarava na timi?

Raica: Na sala mo rawata vinaka kina na veivakatarogi vakaveiyawaki

careers.govt.nz/articles/how-to-have-a-successful-remote-job-interview

Na veitaro e sega ni okati kina na nomu i tovo

Na veika cava soti ko rawa ni cakava vakavinaka?

Tukuna na veika ko dau cakava vakavinaka ka veiganiti kei na cakacaka oqo. Kevaka e rawa, semata vata kei na cakacaka ko kerea tiko oqo.

Na cava soti na nomu malumalumu?

Na taro oqo e baleta tiko na nomu kilai iko vakavinaka, kei na nomu tu vakarau mo veisau ka vuli tale ga. Vakamacalataka na veika ko sa kila me baleti iko, kei na veiveisau ko sa vakayacora.

Na sala me saumi kina na taro qo:

- "E na gauna sa oti..."
- "Na veika sa qai macala oqo vei au..."
- "Au sa qai kila ni..."

Vakayagataki ni vakasama

Na veika bibi cava soti ko sa rawata e na loma ni lima na yabaki sa oti? Na cava ko cakava mo rawata kina na veika oqori?

Na i Tuvatuva

Na sala ni tuvatuva cava ko raica ni yaga vakalevu?

Kevaka e dua na ka bibi se cakacaka mo vakaotia e na loma ni dua na gauna yalataki, ko na tuvana vakacava na nomu cakacaka me rawa ni ko vakaotia kina e na kena gauna?

Ko dau tuvana vakacava na veika mo cakava kei na nomu vakayagataka na gauna?

Yalo ni vinakata na rawa ka

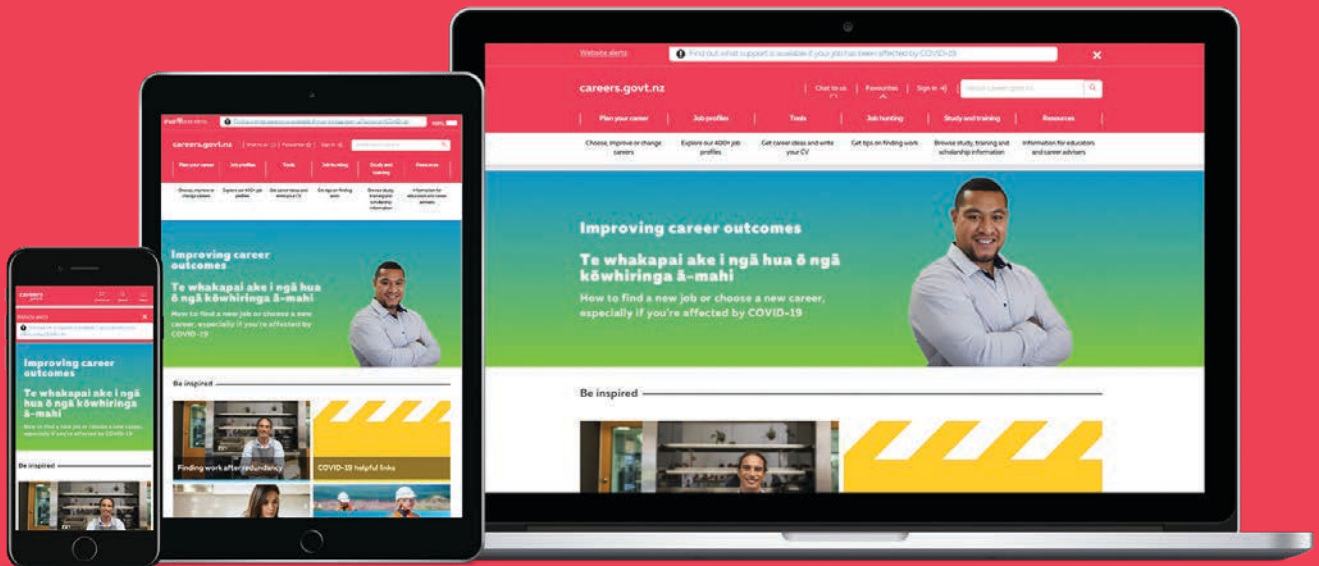
E vei na vanua ko nanuma ni ko na tu kina e na lima na yabaki mai qo?

Na veitaro ko rawa ni taroga ni sa oti na veivakatarogi

- E na vakaraitaki vakacava vei au na cakacaka me'u na cakava, na vuli cakacaka, se mataqali vuli cava e na soli vei au e na gauna au na tekivu cakacaka kina?
- Ko cei me'u na soli i tukutuku vua e na i lesilesi oqo?
- Na bolebole levu duadua cava au na sotava e na cakacaka oqo?
- E na tokona na kabani na kena tomani na vuli?
- E na rawa ni soli eso tale na i kuri ni cakacaka me qaravi, me vakarabailevutaka na noqu kila ka e na kabani?

Veika tale eso

Raica na neitou website careers.govt.nz

Na i yaragi ni veitaratara vakacakacaka

Vaqara cakacaka vou ka dikeva na mataqali cakacaka era tu

Na i tukutuku kei na i vakasala

Vulica mo kila na sala ni kere cakacaka ka kavakavouya tiko ga na nomu CV

Na i tukutuku matailalai

Vaqaqa na mataqali vuli e tu me vakatorocaketaka na kila ka vakacakacaka se vuli cakacaka tale

Vinaka vakalevu, ko sa vakacavara na i Vola dusidusi ni Vaqara Cakacaka!

Vakavoutaka e na veigauna, me tiko tale ga vakarawarawa e na gauna ko vakarautaka tiko kina na i tuvatuva ni veika mo cakava. Vakanuinui vinaka e na nomu vaqara cakacaka!

He waka eke noa

Eda duavata taucoko e na gauna oqo

Tertiary Education Commission © 2020.

E na sega ni rawa vua e dua tale me vakayagataka na veika e tabaki e na i vola oqo, e na ruku ni laiseni ni Creative Commons Attribution 3.0 New Zealand licence. E kena i balebale ni ko rawa ni lavetaka, veisoliyaka qai veisautaka eso na ka, ia mo vakaraitaka ni oqori na veika e vakarautaka na Tertiary Education Commission, ka muria na veika tale eso e tukuni e na laiseni. Raica na i lavelave ni laiseni qo e na, creativecommons.org/licenses/by/3.0/nz/. E kerei mo nanuma tiko ni sega ni rawa ni ko vakayagataka na nodratou i vakatakilakila na Tertiary Education Commission kei na Matanitu o Niusiladi, e na dua na ka me veisaqasaqa kei na veika e virikotori e na lawa ni Flags, Emblems, and Names Protection Act 1981, se me veisaqasaqa kei na veika e rawa ni caka kevaka e vakayagataki e Niusiladi. Me volai vakaivola na kena vakayagataki na veika e taukena na Tertiary Education Commission, me kua ni tabaki ga na kena i vakatakilakila se na i vakatakilakila ni Matanitu ko Niusiladi.

ISBN 978-0-9951420-4-6

TECO178FIJ

careers.govt.nz

**Tertiary Education
Commission**
Te Amorangi Mātauranga Matua

New Zealand Government